

BOSNA

V ČASECH FOTOGRAFIÍ RUDOLFA BRUNERA-DVOŘÁKA

Ladislav Hladký – Václav Štěpánek

Bosna a Hercegovina byla pro Čechy ještě v 19. století prakticky neznámou zemí. Izolovanost Bosny od ostatní Evropy zapříčinila více než čtyři století trvající nadvláda osmanských Turků nad touto středobalkánskou oblastí (1463–1878). Dlouhodobá přítomnost Turků v Bosně nejenom umocnila vzájemnou promíšenost zdejšího katolického (chorvatského) a pravoslavného (srbského) etnika, ale zároveň způsobila, že velká část místního slovansky mluvícího obyvatelstva konvertovala k islámu.

Poprvé se mohli Češi s Bosnou a Hercegovinou blíže seznámit na přelomu léta a podzimu 1878, kdy tisíce z nich v uniformách vojáků a důstojníků rakousko-uherské armády obsazovali na základě mandátu berlínského kongresu velmocí tuto zemi „pro císaře pána a jeho rodinu ...“. Mnozí tam tehdy, v četných bitvách s muslimskými povstalci, kteří se nehodlali smířit s nadvládou „Austrijáků“, také nechali své životy. Ohlas těchto dávných událostí bylo možno donedávna zaznamenávat jak v názvech starých českých hospod, pojmenovávaných na jejich památku, tak i v živém jazyce (pověstný *maglajs* podle bitvy u Maglaje).

Rakousko-uherská správa Bosny a Hercegoviny (1878–1918), opírající se o přítomnost početných vojenských regimentů a policejních sborů, bývala ve starší české historické literatuře líčena jako „*polokoloniální panství imperiální podunajské říše*“. Dnešní hodnocení přítomnosti habsburské monarchie v Bosně by mělo být vyváženější. Byť se jednalo o pouhých čtyřicet let, došlo právě v tomto období v Bosně a Hercegovině k zásadnímu civilizačnímu přerodu. Z velice zaostalé, do té doby fakticky orientální země, se na přelomu 19. a 20. století Bosna postupně měnila v oblast, kde se začaly stále výrazněji projevovat rysy kultury evropské.

Rakousko-uherská správa postavila v Bosně nové komunikace, přivedla sem vzdělané učitele, inženýry, lékaře a lidi různých uměleckých profesí, podnikatelé z vyspělejších oblastí podunajské monarchie pak dali v této prakticky čistě agrární zemi základ novému bosenskému průmyslu. I mezi těmito „misionáři“ byli četní Češi, kteří se do Bosny začali stěhovat krátce po jejím obsazení rakousko-uherskou armádou. Zejména v některých oblastech kulturního života patřili Češi v Bosně k průkopníkům. Za všechny jmenujme alespoň muzejníky a archeology Karla Patsche, Františ-

ka Fialu, Václava Radimského, hudebníky Františka Matějovského, Bohumíra Kačerovského, Rudolfa Zamrzu, etnomuzikologa Ludvíka Kubu, malíře Jana Mrkvičku či Antonína Chittussiho, architektky Karla Paříka, Jana Kotěru, Karla Pánka, Josefa Pospíšila a jiné. Sloužili zde, mj. i proto, že si dokázali v krátké době osvojit místní jazyk, čeští četníci, v bosenských kasárnách leželo posádkami samozřejmě také mnoho českých vojáků. Podle sčítání obyvatelstva z roku 1910 žilo na území Bosny a Hercegoviny 7 045 Čechů.

Kratší čas v Bosně působil také přední fotograf té doby, Rudolf Bruner-Dvořák, muž považovaný za průkopníka a zakladatele české reportážní fotografie. Člověk, jenž byl doma v prostředí nejvyšších dvorských kruhů, ale stejně tak se dokázal pohybovat na bosenských tržištích či mezi pastevcí dobytka.

Během svých několika cest do Bosny, kam od roku 1904 jezdil na návštěvy své sestry provdané do Bihaće, se Bruner-Dvořákovi podařilo nafotografovat mj. několik desítek mimořádně zdařilých snímků z Cazinu – malého městečka ležícího na nejzápadnějším okraji Bosny a Hercegoviny. V tehdejší Cazinu jako by se zastavil čas. Téměř všichni obyvatelé města byli muslimové. Cazin, ač sám padl do rukou osmanské říše o více než sto let později než centrální a východní bosenské oblasti, byl totiž poté, podobně jako blízký Bihać či Bosenská Krupa, významnou tureckou pohraniční pevností a v sultánově vojsku mohli sloužit výhradně vyznavači Alláhovy víry. Sem se také stahovalo muslimské obyvatelstvo z území na severu – ze Slavonie, Liky, Kordunu či uherské Dolní země poté, co byla za válek mezi habsburskou a osmanskou říší v 17. a 18. století opět získána pro císařský trůn. Ještě i v dnešní době se tzv. bihaćská kapsa na západě Bosny vyznačuje nejvyšší koncentrací Muslimů/Bosňáků v celé Bosně a Hercegovině.

Rudolf Bruner-Dvořák tak mohl v Cazinu – necelých 100 kilometrů od Záhřebu – ještě na počátku 20. století nafotografovat „malé, nefalšované Turecko“. V městečku, jemuž vévodila na strmém vrchu *džamije* (mešita) s minaretem a medresou – islámskou školou, byl fascinován především řemeslnickou a trhoveckou čtvrtí – čaršijí – a jejími obyvateli, sedícími před svými krámky – dučany, jimž jako výlohy sloužily sklápěcí okenice, obložené